

A Könyvtári és Információs Világkongresszus előadásai

1. rész

Beszámolók a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének éves rendezvényéről

A Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége (*International Federation Of Library Associations – IFLA*) szokásos éves rendezvényét, a Könyvtári és Információs Világkongresszust (*World Library and Information Congress – WLIC*) első ízben rendezték meg idén nyáron online formában, melyen részt vettek kollégáink is. Háromrészes írásunkban összefoglalókat közlünk a konferencián elhangzott előadásokról. Elsőként az augusztus 17-én elhangzott szekciótémákból adunk ízelítőt.

Mi az értéke a kulturális örökségnek és a különgyűjteményeknek? szekcióülés

Drucker György (Projektiroda) beszámolója

Az előadók *Maria Castello* moderálásával tízperces, tömör, gondolatébresztő prezentáció keretében közelítették meg különböző nézőpontokból a témakört. Az első előadó, *Frédéric Blin* (a Bibliothèque nationale de France – BnF munkatársa) arra helyezte a hangsúlyt, hogy tudományos mértéket kell alkalmazni a ránk hagyományozott és továbbadandó kulturális örökség tekintetében, hiszen kereskedelmi forgalom alól kivont javakról van szó. Nem kizárt természetesen a pénzügyi érték megléte, például a légifotók esetében, alapvetően mégis különbséget kell tenni a dokumentumállomány, például a BnF 1,2 milliós archívumának számviteli értéke és a gyűjtemény gazdasági értéke között.

Az előadásokat követő eszmecsere során, kérdésre válaszolva Brin megerősítette, hogy álláspontja szerint el kell szakadni a pénzügyi értékeléstől, miként például Bhutan a bruttó hazai össztermék (GDP) számítása helyett az össznépi boldogság mérőszámát favorizálná. Kollégája, *Bruno Sagna* (BnF nemzetközi igazgató) arra a szempontra is felhívta a figyelmet, hogy a gyűjtemények értéke jóval több, mint az állományi tételek egyedi értékeinek aritmetikai összege.

A következő előadásban *Roslyn Russel* tanácsadó (Canberra), vendégprofesszor (Royal Melbourne Institute of Technology) a különgyűjtemények jelentőségének értékelése felől közelített a problémához. A jelentőség lehet például történelmi, művészi/esztétikai, kutatási vagy társadalmi/szel-

lemi természetű, míg fokozatait a proveniencia, ritkaság, állapot/teljesség, interpretációs képesség dimenzióiban értékelhetjük komparatívan. Ezek komplex vizsgálata után lehet jelentőségi nyilatkozatot kiállítani, amelyet sokoldalúan hasznosíthatunk különböző döntéshozatali folyamatokban, kezdve a szerzeményezéstől az állományvédelmi intézkedéseken és a kiállításon történő bemutatáson át a digitalizálás priorálásáig. Az előadó közreműködésével az ausztrál kormányzat számára készített útmutató [itt érhető el](#).

Teljesen más nézőpontot hozott be *Razia Salek* archívumvezető (Nelson Mandela Foundation, Johannesburg,), aki a különgyűjteményi értékeket az emberi jogok, az igazság és a jóvátétel tükrében vizsgálta. Dél-Afrikában az apartheid rendszer felszámolása után, Mandela elnök idején a dokumentációs archívumok, könyvtárak és számos különgyűjtemény fontos szerepet játszottak a korábbi jogsértések áldozatainak rehabilitálásában.

Roslyn Russel tanácsadó (Canberra), vendégprofesszor (Royal Melbourne Institute of Technology): Az értékelés összehasonlító kritériumai. A kép forrása: Az előadó prezentációja

The Library's Task

- The Library is the memory of the past embodied in its rare book and special collections
- The Library helps reconstruct this very memory of the past by converting its holdings to a digital form
- The Library offers cultural digital objects to the public allowing them to engage in the past and to bestow value on its rare book and special collections.

Thomas Stacher, a darmstadti egyetemi és tartományi könyvtár igazgatója (Technische Universität, Darmstadt): A könyvtárak feladata. A kép forrása: Az előadó prezentációja)

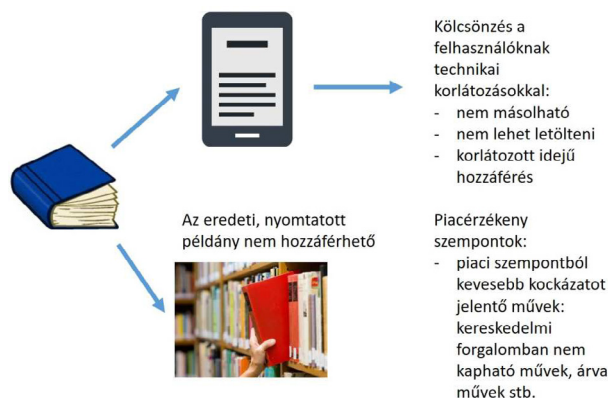
Végül *Thomas Stacher*, a darmstadti egyetemi és tartományi könyvtár igazgatója (Technische Universität, Darmstadt) a digitális másolat vagy digitális eredeti dilemmáját boncolva közelített ahhoz a kérdéshez, hogyan változtatja meg a digitális szempont érvényesítése a különgyűjteményekre vonatkozó felfogásunkat.

Kiindulópontja, hogy a digitális kópia csak ezüst, míg az eredeti az arany, hiszen a digitális másolat nem helyettesíti az eredetit, csak visszautal rá, nincsen ónértéke, és – Walter Benjaminszal szólva – nélkülözi az eredetit körülvevő aurát. Ebben a felfogásban a könyvtár a múltnak a ritka könyvekben és különgyűjteményekben megtestesülő emlékezete, és a digitális konverzió révén elősegíti a múlt emlékezetének rekonstrukcióját. A digitális kulturális javaknak a nyilvánossághoz történő közvetítésével a közönség a múlthoz kapcsolódhat, a gyűjteményeknek pedig éppen ez adja meg az értékét.

Szabályozott digitális kölcsönzés szekcióülés

Dancs Szabolcs (Könyvtári Szabványosítási Iroda) beszámolója

Kyle K. Courtney előadásában arról beszélt, hogyan terjeszthető ki a digitális tartalmak hozzáférése a szabályozott digitális kölcsönzési CDL-rendszer (controlled digital lending) alkalmazásával. A könyvtárak kettős szerepet látnak el a kreatív ágazat szerzői jog által érintett területén. Egyfelől kiemelkedő a gazdasági szerepük: világszerte mintegy 720 milliárd dollárt költenek jogvédett tartalmakra; másfelől a szerzői jogi oltalom alatt lévő művek fontos felhasználói: csak az Egyesült Államokban évi 2 milliárd dollár a könyvtárak által kölcsönzött jogvédett doku-

mentumok száma. Az USA jogi rendszere, közelebbről a Fair Use (méltányos felhasználás, illetve Kanadában: Fair Dealing) és a jogkimerülés (First Sale Doctrine) szabályozása ágyaznak meg a szabályozott digitális kölcsönzési (CDL) szolgáltatásnak, amelynek lényege, hogy a művek legálisan beszerzett elektronikus példányainak mindegyike egyidejűleg egy felhasználó számára kölcsönözhető (limitált időre, ahogy a hagyományos kölcsönzési rendszer engedeli). Ugyanez igaz a digitalizált tartalmakra is, amelyek esetében az e-kölcsönzés idejére fel kell függeszteni az eredeti (nyomtatott) példány(ok)hoz való hozzáférést. További feltétel, hogy a hozzáférést úgy kell lehetővé tenni, hogy a felhasználó ne készíthessen másolatot az adott műről, semmiképp ne tölthesse le azt. A DRM-technológiát (digitális jogkezelés) bár alapjában „nem szeretjük”, itt kénytelenek vagyunk alkalmazni. A CDL-rendszert több mint 100 észak-amerikai könyvtár implementálta eddig. Courtney szerint egy piacímélő eljárásról van szó, amelynek jogi keretei (Észak-Amerikában legalábbis) adottak.

A CDL-modell röviden

Az IFLA a CDL-lel kapcsolatban kiadott egy álláspontot, amelyet *Christina de Castell* ismertetett. A dokumentum elmagyarázza a CDL-nek mint a licenclés alternatívájának szükségességét és alapelveit. A szerzők úgy érvelnek, hogy a kor (és a felhasználók) igényeinek megfelelő hozzáférés nyújtásának alapfeltétele, hogy a könyvtárak a hagyományos dokumentumok kölcsönzésének elvén kölcsönözhessek ki a művek elektronikus példányait, és ennek lehetősége már azokban az európai országokban is adott, ahol az Európai Unió Bírósága C-174/15 ítéletére alapozva ezt engedélyezik. Az uniós orszá-

gokban a lokális helyzetre kell alkalmazni az ítélet nyújtotta új lehetőséget, a többi országban pedig meg kell teremteni a jogi alapokat, ha azok még nincsenek meg.

Az entitásmenedzsment felé: új szerepek és új szolgáltatási modellek a könyvtárakban szekcióülés

Gombos Zsuzsanna (Humántudományi Bibliográfiai Koordinációs Iroda) beszámolója

Az IFLA Katalogizáló és Bibliográfiai Szekcióinak szervezésében három előadót hallgathattunk meg. Az első előadásban arról a nemzetközileg is megfigyelhető törekvéstről volt szó, hogy miként próbál elmozdulni a könyvtárszakma a bibliográfiai és authority rekordokon alapuló katalógusok irányából a strukturált adatokon alapuló, valamint a megosztott és nyílt azonosítókat használó entitáskezelés felé.

A British Libraryből *Andrew MacEwan* és a Bibliothèque nationale de France munkatársa, *Iris Berbain* a két könyvtár, a 2012 óta létező ISNI-vel (nemzetközi szabványos névazonosító) kapcsolatos tapasztalatairól számolt be, arról hogy hogyan vonták be sikerrel a kiadói világot az ezzel kapcsolatos közös munkába. Ennek alapvető célja, hogy minél jobb minőségű, megbízható és egyértelműsített adatok kerüljenek az adatbázisba, mely többek között alkalmas lesz a szerzői jogi kérdések tisztázására is. Az adatbázis deklarált célja, hogy (ne csak) a könyves szakma különböző szereplői között biztosítsa az adatok cseréjét, és mindenkit érdekeltté tegyen az adatok minőségének javításában.

A British Library ezért, annak érdekében, hogy az ISNI egy elterjedt, globális azonosítónak válhasson, a könyvtári világ ellátóláncának több szereplőjével – a könyv- és zeneiparral, kutatókkal – igyekszik együttműködni. Az Egyesült Királyságban ezt a törekvést több kiadással kapcsolatos szabványügyi testület is támogatja, ennek köszönhetően kialakult egy rendszeresen ülésező közös munkacsoport is. Így a kiadók adatbázisaiban és a brit nemzeti bibliográfiában található bibliográfiai adatokat az ISBN azonosító segítségével egybevetették és összekapcsolták a VIAF-ban és ISNI-ben található megfelelő név-authoritykkal, mely tevékenységnek volt egy olyan nem várt eredménye is, hogy a kiadók adatbázisaiban található duplumokat is sikerült kiszűrni. A BnF a kiadókkal való együttműködést a kötelezpéldány-rendszeren belül is alkalmazza, illetve 2017 óta ISNI-azonosító kiutaló szolgáltatást tart fenn. (Az ISNI-ről bővebben [Dancs Szabolcs írt cikket](#) 2017-ben.)

A szekció második előadásában a szentpétervári Orosz Nemzeti Könyvtár képviselőjében *Karina Esman* számolt be a dokumentumritkaságokat nyilvántartásba vevő, immár harmadik éve futó, Könyvjelzők ([Книжные памятники](#)) nevű projektjükről. A projekt célja, hogy számbavegyék az orosz kultúra különösen nagy értékkel bíró könyves örökségét, ezeket digitalizálják, tudományos alaposságú leírást készítsenek róluk, és a nyilvánosság számára szabadon elérhetővé, kereshetővé tegyék. A tervek szerint az ötéves munka során 40.000 darab, 1830 előtti könyvet, kéziratot, térképet, metszetet,

Az ISNI-rendszer